

О. В. Шугай

Багрянний Іван

БАГРЯНИЙ Іван (справж. – Лозов'яга Іван Павлович, русифіков. – Лозов'ягін; 19. 09(02. 10). 1906, м. Охтирка, нині Сум. обл. – 25. 08. 1963, Новий Ульм, ФРН) – поет, прозаїк, публіцист, політичний діяч. Державна премія України ім. Т. Шевченка (1992, посмертно). Навч. у Київ. худож. інституті (1926–28). Писати вірші почав у церк.-парафіял. школі під впливом творів Л. Глібова і Т. Шевченка. Захопившись творчістю В. Винниченка, пробував себе в прозі, драматургії. Від 1924 належав до літ. організації «Плуг». Перші вірші надрукував 1925 у кам'янець-поділ. г. «Червоний кордон», де тимчасово працював. 1925 в охтир. друкарні власноруч художньо оформив і видав під псевд. І. Полярний зб. новел «Чорні силуети», в яких ішлося про жорстокі реалії тодіш. життя: розруху, сирітство, злидні. 1926 у ж. «Глобус» надрукував вірш «В місто». Увійшов до кола письменників-інтелектуалів, які склали опозиц. щодо режиму літ. організацію МАРС («Ланку»). Із Б. Антоненком-Давидовичем, В. Підмогильним, Б. Тенетою на велосипедах мандрував по Україні, щоб глибше пізнати, що ж діється з народом. Активно друкувався в періодиці (журнали «Глобус», «Життя й революція», «Всесвіт», «Уж», «Нова громада»): ліричні й сатир. вірші, поеми «Монголія», «Вандея» з вираз. історіософ. підтекстом, сповненим бунтарства й непокори; низка соц.-гострих оповідань. Перша, понівечена цензурою, поет. зб. «До меж заказаних» побачила світ у Харкові 1929 (а не 1927, як помилково подають деякі джерела). Наступну, «В поті чола», не допустили до друку. Протестуючи проти цензур. утисків, 1929 в Охтирці влас. коштом видав поему «Ave Maria», у передмові до якої відкрито заманіфестував свою життєву позицію: «Ходи тільки по лінії найбільшого опору – і ти пізнаєш світ». Поему конфіскували. 1930 вийшов істор. роман у віршах «Скелька», напис. на основі місц. нар. переказів і спрямов. проти експансії Моск. православ. церкви, її

колонізатор. і русифікатор. ролі в Україні. 1932 з'явилася зб. нарисів «Крокви над табором», що прозірливо передбачала появу як наслідок примус. колективізації своєрідних труд. концтаборів на місці тис. укр. сіл. 16 квітня 1932 Б. заарештували, вимагаючи каяття й засудження своєї літ. діяльності. Про власні переконання на слідстві дав такі пояснення: «Я мушу працювати для української культури насамперед, і твори мої мусять бути національні не тільки формою, а й змістом. Я – український письменник. В своєму культурному розвитку нам треба орієнтуватися на Європу, а не на Москву». Єдиний за тих умов вихід для майбутнього України вбачав у тому, що народ, зокрема селянство, яке становило більшість насел., «виріши культурно і мавши навик до організації, само про себе заявить і, переглянувши конституцію, розв'яже цю справу». Про зміну ладу відповів: «Лад треба доконче змінити із тим, щоб Україна була окремою державою». 1932 засланий на Далекий Схід. Перебування серед таких, як і сам, вигнанців, а також українців, засланих царатом, стало темою захопливого роману «Тигролови» (1943, перша назва «Звіролови» у ж. «Вечірня година»; 1-а премія на літ. конкурсі у Львові; окреме вид. – Новий Ульм, 1946 (1947). Після відбуття покарання повернувся в Охтирку, де 16 червня 1938 знову заарешт. Слідство тривало до 2 квітня 1940. Саме цей період тортур і допитів у харків. в'язниці відображено в романі «Сад Гетсиманський» (1948–50; видано – Новий Ульм, 1950). Роман був чи не першим твором, який розповів правду про жахливий більшов. ГУЛАГ (майже на 20 р. раніше від роману О. Солженіцина «Архіпелаг ГУЛАГ»). Звільн. за «відсутністю доказів» у зв'язку з тимчас. пом'якшенням репресій та через хворобу, працював художником, виконуючи приватні замовлення, керував дит. образотвор. гуртком при Охтир. театрі. Похмура передвоєнна рад. дійсність, зокрема нелегка, драм. доля укр. молоді, стали темою роману «Маруся Богуславка» – 1-ї книги незавершеної епопеї «Буйний вітер» (Новий Ульм, 1957). Опинившись під нім. окупацією, Б. пересвідчився в геноцидному для українського народу характерові фашист. «визволення» й дотепно відтворив це в комедій-сатирі «Генерал» (1942–44) та в повісті-вертепі «Розгром» (обидві опубл. – Новий Ульм, 1948). З поверненням рад. військ переїхав до Галичини, де активно працював в укр. націоналіст. підпіллі: виїжджав в розташування бойових загонів УПА на Волинь і в Карпати, писав коломийки, пісні, листівки, малював агітплакати. Брав участь у створенні Укр. гол. визв. ради (УГВР). 1944 емігрував у Словаччину, потім в Австрію (Іннсбрук), звідки 1946 перебрався в Баварію (м. Новий Ульм), в табір для переміщ. осіб. 1945 в Авґсбурзі написав політ. памфлет «Чому я не хочу вертатися до СССР.?» (Вінніпег, 1946; англ.– 1947), виступивши на захист приречених співвітчизників, які підлягали примус. репатріації. Переклад. і виданий 1947 англ., ісп., італ. та ін. мовами, цей памфлет зробив переворот у ставленні зх. світу до втікачів з СРСР. Разом із Г. Костюком, С. Підгайним, Ю. Лавріненком та ін. заснував Укр. рев.-демократ. партію з газетою та видавництвом «Українські вісті». Був заступник голови й головою Укр. нац. ради, віце-президентом УНР в екзилі. Був одним із засн. Укр. молодіж. руху ОДУМ (Об'єдн. демократ. укр. молоді), літ. організації МУР (Мист. укр. рух). Обстоював ідею незалежності України, консолідації укр. суспільства й цілого світу

для сприяння в розбудові її державності. Змагання людини за збереження людського за умов тоталітаризму й приреченості – лейтмотив роману «Людина біжить над прірвою» (1948–49; опубл. – Новий Ульм, 1965). 1953 вийшла повість Б. про трагедію під Бродами «Огненне коло» (Новий Ульм), що мала бути частиною 4-го т. епопеї «Буйний вітер». Б. – автор зб. поезій «Золотий бумеранг» (рештки загубленого, конфіск. та знищ., 1926–46; Новий Ульм, 1946), драми-повісті «Морітурі» (Новий Ульм, 1947), сатир. віршов. повісті про табір для переміщ. осіб «Антон Біда – герой труда» (Новий Ульм, 1956), багатьох публіцист. брошур та сотень статей, пісен. текстів, поклад. на музику Г. Китастима, а також із влас. ілюстраціями зб. віршів для дітей «Казка про лелек та Павлика-мандрівника» (1947) і «Телефон» (1960; обидві – Новий Ульм). Виступав проти примітив. трактування рад. України, проти комплексу меншовартості, проти починання кожним історії «від себе». Художні твори Б. ще за його життя виходили у США, Канаді, Великій Британії, Німеччині, Голландії, Франції, Австралії. Обсяг 3-х накладів роману «Тигролови» лише англ. мовою складав понад мільйон примірників. Серед творів образотвор. мистецтва Б. – портрети С. Петлюри, М. Грушевського, влас. ілюстрації до кн. «Тигролови», виданій у Німеччині. На могилі Б. встановлено пам'ятник (1965, скульптор Л. Молодожанин). 1975 у шт. Пенсильванія (США) засн. Фундацію ім. І. Багряного – неприбуткову корпорацію української діаспори США. Ініціатором створення та першим жертводавцем був М. Шаблій. Проект фінансово підтримали прихильники ідей Б. 1976 Фундація набула юрид. статусу як добродійна організація. 1-й голова – [М. Воскобійник](#), від 1982 – [А. Лисий](#). Осн. діяльність – видавництво, а осн. джерела надходження коштів – індивід. пожертви та відсотки зі збережень. 1-й результат роботи Фундації – видання платівки «Українські мелодії» Г. Шерей, «Збірника на пошану Григорія Китастого» (Нью-Йорк, 1980). Разом із Канадським Союзом українців Фундація видала книжки жертв рос. комуніст. терору – В. Гришка «Український голокост 1933» укр. (1978) та англ. (1983) мовами, «Замах на життя нації» (1983); «Пережите й передумане» Д. Шумука (1983); «Спогади» генерала П. Григоренка (1984); «The Tragedy of Vinnytsia» («Вінницька трагедія», 1989) про мас. розстріли, влаштовані НКВС у Вінниці; окремі книги Б. До 28 квітня 2000 Фундація видавала г. «Українські вісті» (м. Детройт, США).

Основні твори

До меж заказаних. Х., 1929; *The Hunters and the Hunted*. Toronto, 1954; *Das Gesetz der Taiga // Die Geschichte einer abenteuerlichen Flucht*. Köln; Graz, 1961; *Le Jardin de Gethsémani*. Paris, 1961; *Тигролови*. Детройт, 1991; *Під знаком Скорпіона*. К., 1994; *Публіцистика*. К., 1997; *Золотий бумеранг та інші поезії*. К., 1999.

Рекомендована література

1. Гришко В. Невгасна віра в людину: Творчий профіль Івана Багряного та його посмертна книга // Багряний І. *Людина біжить над прірвою*. Новий Ульм; Нью-Йорк,

1965;

2. Коновал О. Іван Багряний // Дзвін. 1991. № 5;
3. Шугай О. Через терни Гетсиманського саду // Україна. 1991. № 18;
4. Череватенко Л. «Ходи тільки по лінії найбільшого опору – і ти пізнаєш світ» // Багряний І. Людина біжить над прірвою. К., 1992;
5. Воскобійник М. Пам'яті Івана Багряного. Детройт, 1993;
6. Гаврильченко О., Коваленко О. Огненне коло Івана Багряного // Київ. 1993. № 3;
7. Шугай О. Іван Багряний, або Через терни Гетсиманського саду. К., 1996;
8. Дзюба І. Громадянська снага і політична прозорливість (про публіцистику Івана Багряного) // Багряний І. Публіцистика. К., 1997.

Бібліографічний опис:

Багряний Іван / О. В. Шугай // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-38762>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).